THE ISRAELITE DER YID.
The First and Only Jewish Weekly in the Entire Dominion of Canada.
THE ISRAELITE PUBLISHING COMPANY
B. I. GOLDSTEIN, Editor. F. SIMKIN, Manager.
796 Main Street Phone St. John 2213 Winnipeg, Man.
Subscription 1 Year $1.00 Thursday, Oct. 10, 1912.

אומעטום איין וועלט.

אין דער זעלבער וואך ווען ביי אונז איז ערשיענען דער עדיטאריעל מיט׳ן נאמען „נור ניט קיין אידען״, וואו עס האט זיך דערצעהלט מכה דער שעהנער האנדלונג פון די מענעדזשערס פון דער יוניאן בענק אקעגען דעם אידישען בוקקיפער מר. סטיינדעל — אין דער זעלבער וואך איז אין א שיקאגא׳ר צייטונג ערשיענען אן עדיטאריעל מיט׳ן נאמען „יעס, סידנעי אסאסקי איז א איד״. און אום אונזערע לעזער זאלען האבען א בעגריעף פון דעם שארפען אנטיסעמיטיזם ביי די ענגליש שפרעכענדע אמעריקאנער, וועלען מיר דא איבערגעבען בקיצור וועגען וואס עס האנדעלט זיך בנוגע דעם סידניי אסאסקי.

ווען דער בעטרעפענדער, קליים אגענט פאר דער שיקאגא׳ר רעילוויי קאמפאני, האט זיך פארגעשלאגען אלס מעמבער פון דער סויט שאר קאנטרי כלוב, האט מען אויפגעהויבען די פראגע צי איז ניט חלילה מר. אסאסקי א איד.

דער דערמאהנטער קלאב, איז כדאי צו געדענקען, פערמאגט אידישע מיטגליעדער, זאגאר צווישען זיינע גרינדער, אבער לעצטענס האט מען חרטה בעקומען און אריינגעשטעלט א קורצען פסוק אין דער קאנסטיטושאן — „קראמע יעווריעור״ (נור ניט קיין אידען!).

אסאסקי ווידער האט אין זיין גאנצען לעבען ניט געפרובירט אפילו א טראכט צו טהאן וועגען זיין אבשטאמונג. אין זיין אפליקיישאן צום פעראיין האט ער בפירוש אונטערגעשטראכען: „איך בין אן אמעריקאנער וואס שטאמט פון פאליאקען״. נו, דארף מען נאך האבען א געטרייערען גוי? און מען וואלט אפשר טאקע דאס געווען ארונטערגעשלונגען שטיל. איז אבער דער אומגליק מיט דער אידישער נאז. וויל א איד אז עס זאל אויף איהם חלילה וחס ניט פאלען קיין חשד וועגען זיין אידישער אבשטאמונג, איז אפנים קיין אנדער ברירה ניטא, ווי פאר אלעם אבשניידען די נאז. אויב אונז ווילט איהר עס ניט גלויבען, דאן וועט עס אייך אסאסקי בעשטעטיגען.

הערט זיך איין: בלויז די איינע נאז האט דעם מענשען אבגעקוילעט. זיין מאמע איז באמת טאקע א קריסטליכע, און אמת פרומע קאטאליקין, זיין טאטע ווידער ווען ער האט חתונה געהאט מיט א פרומער קאטאליקין, איז נאטירליך אויך געווען ווייטליך פון אידישקייט, אבער גע׳שמד׳ט האט ער זיך ניט. טא וואס זשע איז מר. סידנעי אסאסקי שולדיג אז זיין טאטע האט זיך אי ניט גע׳שמד׳ט, אי איהם איבערגעלאזט ירושה א אידישע, הארבאטע נאז? און אזוי האט טאקע מר. אסאסקי גע׳טענה׳ט: „מיין מאמע איז געווען און געשטארבען א גוי׳ע. איך האב מיט אידען קיינמאל חלילה קיין ביזנעס ניט געהאט, איך קום ניט צו זיי און זיי קומען ניט צו מיר און איך מעג דערום אנקומען אלס א מעמבער אין דעם קלאב.

האט חברה אויסגעהערט די טענות, איז מען נאכהער אוועק אויף א ישוב הדעת און נאך פיעל נאכקלעהרען און נאכדענקען (אויב אזעלכע נפשות זיינען בכלל פעהיג צו דענקען און צו קלערען) האט מען ארויסגעטראגען פאלגענדען פסק:

„קיין צווייפעל אז מר. סידנעי אסאסקי איז א איד און ווי אונזער, אזוי אויך אנדערע גרויסע קלאבס ווילען ניט האבען קיין אידישע מעמבערס. דאס וואס דער פאטער זיינער האט חתונה געהאט מיט א קריסטין, דאס איז א פריוואטע זאך און געהט קיינעם ניט אן״...

איהר פערשטעהט: די גאווערנארס פון קלאב ווילען זיך ניט מישען אין דעם פריוואטען לעבען פון סידנעי׳ס פאטער. ער האט חתונה געהאט מיט א קריסטין — דאס איז זיינע א פריוואטע זאך, קיינער דארף דאס ניט וויסען. און ווען די קריסטין געבוירט א זוהן איז ער א איד, אויב נור ער וויל אנקומען אלס מיטגליעד אין דעם קלאב אדער „אין אנדערע גרויסע קלאבס״.

לאמיר מעהר קיין צער ניט האבען, נור דאס וואס מען האט אונז מיט גוואלד אנגעהאנגען אסאסקי׳ן אלס א אידען. נאך ווענינער צער דארפען מיר האבען וואס דער קלאב האט איהם ניט געוואלט אלס מעמבער. אבער וועגען וואס עס איז יא כדאי א טראכט צו טהאן, איז וועגען דעם שארפען אויסגעשפראכענעם אנטיסעמיטיזם וואס הערשט צווישען זעהר, זעהר א גרויסען פראצענט ענגליש שפרעכענדע אמעריקאנער, ווי דארט אין די סטייטס אזוי אויך דא ביי אונז אין קענעדא.

נעוועהנליך ווען אזא פאל זאל פאסירען אין א רוסלאנד, רומעניען אדער אפילו גאליציען, וואלטען די דארטיגע צייטונגען דאס ניט אויפגעכאפט. דארט איז עס „מעשים בכל יום״. מיר האבען אבער אויף אמעריקא זעהר פיעלע האפנונגען געלעגט, מיר האבען געהאלטען אמעריקא אלס דאס פרייעסטע לאנד און זיכערסטע היים פאר אידען, א לאנד וואס זייט 48 יאהר בליסשעט ארוים פון דער קאנסטיטוציאן די אויסבעסערונג וואס לויטעט „קיין אונטערשיעד אין אמעריקא צווישען ראסע, קאליר און רעליגיאן!״ דאס לאנד אין וועמענס שוים מיר האבען רוהיג און זיכער געוואלט אוועקלעגען אונזער מיעדען, פון גלות דערשלאגענעם קאפ — און ווען אין דעם לאנד גיט מען אונז לעצטענס אזעלכע אונהעפליכע און צומאל אויך גאנץ גראבע, אויף עכט אנטיסעמיטישע אופנים, אנצוהערעניש אז מען וויל אונז ניט ליידען, אפילו ווען די מאמע איז א גוי׳ע בת גוי׳ע, נור באט די נאז אליין איז חלילה הארבאטע, זיינען מיר שוין טריף און מען וויל מיט אונז קיין מגע ומשא ניט האבען — אויב דאס פאסירט אין אמעריקא און יעצט, אין יאהר 1912, דאן איז עס טרויעריג, שמערצליך טרויעריג און פעררדראסיג, זעהר פערדראסיג!

לאריער׳ס טור.

דער ליבעראלער לידער, סיר ווילפריד לאריער, איז לעת עתה אויף זיין טור אין דער איסט, ער וועט אויך, ווי בעוואוסט, זיין אין דער וועסט.

נאך א לאנגען אברוהען זיך, האט דער אלטער פאליטישער פיהרער ווידער אנגענומען די לענדען און אפען מודיע געווען, אז ניט קוקענדיג אויף דער מפלה ווי ער און זיין פארטיי האבען געקראגען, איז ער דאך ניט אבהענגיג, ניט פערצווייפעלט און אז ער האט זיין קאמפף און די גוטע רעזולטאטען פון זיין קאמפף ניט אויפגעגעבען.

לאריער׳ס טור איז א קלוגער פאליטישער צוג. איהם איז יעצט גוט בעקאנט די מיינונג פון דאס קענעדער פאלק, ער האט גוט אין פאזיטיוו אנגעטאפט זיין דופק. דער פלאטען פלאן, וועגען וועלכען לאריער האט פריהער זיך ניט ארויסגעזאגט שארף און קלאהר, איז יעצט פון איהם ביטער נעקריטיקירט געווארען. ביז יעצט האט לאריער ניט געוואוסט וואס עס דענקט דאס פאלק וועגען דעם פלאן. דער צד שכנגד האט מיט פאטריאטישע פייער שאסען פערקלאפט און פערטומעלט די מוחות פון פאלק און פון דעם שטויבינען רויך איז שווער געווען ארויסצוזעהן דעם בליאסק פון א נעראדען, געזונדען געדאנק. דאן האט לאריער גאנץ קלוג פערבעהאלטען דעם קאפ אין זאמד, האט פערפיסען די ליפען און געשוויגען. יעצט האט לאריער אויף זיין טור שוין אפען געזאגט, אז ערשטענס איז דאס פאר ענגלאנד אליין בלויז א מאניע צו בויען שיפען און זיך שרעקען פאר א „דייטשער געפאהר״, וועלכע בלויז פאנטאזיארען זעהען אין חלום און צווייטענס האט קענעדא בילכערע זאכען אין זינען צו האבען איידער א נייווי, קענעדא איז צו יונג אויף זיך צו נעהמען אזא ריעזיגע אויסגאבע ווי 30 מיליאן.

און עס איז צו גלויבען אז דאס קענעדער פאלק וועט יעצט בעסער פערשטעהן דעם אלטען לאריער׳ען און וועלען אין אכט נעהמען זיינע ווערטער.

ב. י. גאלדשטיין.

די סטייטס מיט 100 יאהר צוריק און קענעדא אין 100 יאהר ארום.

אזא טבע האבען שוין מענשען: ביי יעדע נייע אונטערנעהמונג שטעהען זיי לכתחילה פון ווייטען און נאכהער ווען זיי זעהען ווי אן אנדערער האט גוט געמאכט, האט זיך גאנץ פיין ארויפגעארבייט, פאלען זיי דאן אלע ארויף אויף דיזער אונטערנעהמונג. מעהר איז דאס שכיח ביי אונז אידען.

ווען דזשאהן חושייקאב אסטאר האט אין זיינע העגט אריינגענומען א היבש ביסעל לאנד אין די פעראייניגטע שטאטען, האט מען איהם אפשר דאן געהאלטען פאר משוגע, וויל קיינער האט זיך ניט געקענט ריכטען אז די פרייזען אויף לאנד זאל אזוי הויך שטייגען און אז אסטאר וועט דערין מאכען אזוי פיעל מיליאנען.

עס איז ניט די רייד פון דוקא ריעל עסטייט, דאס זעלבע איז אויך מיט אנדערע ביזנעס אונטערנעהמונגען. מיט א הונדערט יאהר צוריק ווען איינער האט אונטערנעהמען א געשעפט אין די פעראייניגטע שטאטען און דערין אינוועסטעט א קליינע סומע געלד, איז נאר קיין צווייפעל ניט אז דער יעהרליך, אדער האלב און אפשר פירטעל יעהרליכער פערדיענסט, טרעפט יעצט אן מעהר אלס יענע ערשטע סומע, וועלכע ער האט דאן אריינגעלעגט אין דעם געשעפט.

עס זיינען יעצט פאראן פיעלע געשעפטען אין די סטייטס, וואס האבען זיך געגרינדעט מיט הונדערט, אדער מיט 50 יאהר צוריק מיט א גאנץ קליינעם קאפיטאל און דיעזע זיינען היינט ריעזיגע געשעפטס הייזער.

דערצו דארף מען ניט פערגעסען אז דיזע געשעפטס אונטערנעהמער האבען בעת זייער אנפאנגען צו טרייבען מסחר ניט אין זינען געהאט אפילו אז די סטייטס און צוזאמען מיט איהר אויך זייער מסחר וועט אזוי ריעזיג וואקסען. ווען זיי וואלטען דאס געוואוסט, מעגען מיר גלויבען, וואלטען זיי לכתחילה געווען געעפענט ריעזיגע געשעפטס הייזער און וואלטען יעצט אפשר געקענט קאנטראלירען דעם גאנצען מארקעט פון זייער ליין ביזנעס.

אזוי איז עס מעגליך געווען אין די פעראייניגטע שטאטען צוריק מיט א הונדערט יאהר און אזוי איז עס יעצט מעגליך אין קענעדא:

לויט דעם לעצטען צענזוס וואס איז פערעפענטליכט געווען, פערמאגט קענעדא א בעפעלקערונג פון זיבען מיליאן און הונדערט טויזענד. די בעזאנדערע פראווינצען זיינען מיט דיזע ציפערען ניט צופריעדען געבליבען און לויט מען האט אין איינינע געגענדען בעניינעס געצעהלט די בעפעלקערונג, זעהט אויס, אז קענעדא פערמאגט א בעפעלקערונג פון קרוב צו 8 מיליאן. פערגלייכען מיר דאס מיט דעם דריטען פעדעראל צענזוס אין די פעראייניגטע שטאטען פון יאהר 1810 (מיט 100 יאהר צוריק), וואס האט געציינט א בעפעלקערונג פון זיבען מיליאן מיט 239,881, זעהען מיר אז עס איז כמעט די זעלבע בעפעלקערונג וואס מיר צעהלען היינט אין קענעדא.

נאטירליך איז קענעדא י ע צ ט א גרעסערע מיוחסת ווי די סטייטס איז געווען דאן מיט 100 יאהר צוריק. און אט ווארום: אין יאהר 1810 איז די די גרעסטע שטאדט אין די פעראייניגטע שטאטען געווען אלבאני, נ. י. וואס האט געצעהלט א בעפעלקערונג פון איבער 96 טויזענד; פילאדעלפיא קומט נעקסט מיט א בעפעלקערונג קרוב צו 92 טויזענד; באלטימאר איבער 35 טויזענד און נויארק, וועלכע רעכענט זיך היינט אלס די צווייטע גרעסטע שטאדט אין דער וועלט, האט דאן פערמאגט א בעפעלקערונג פון קוים עטוואס מעהר פון 9 טויזענד.

מיט א הונדערט יאהר צוריק זיינען די וועסטערן שטעדט אין די פעראייניגטע שטאטען, ווי שיקאגא, סט. לואיז, דענווער, סיאטעל און סט. פראנציסקא געווען מיט גראז בעוואקסען און ניט גע׳חלום׳ט אפילו צו זיין אזעלכע שטעדט ווי זיי זיינען עס יעצט.

גאנץ אנדערש אבער איז עס מיט קענעדא:

וואס אנבעטרעף דער בעפעלקערונג שטעהען מיר אפשר יעצט אין דעם זעלבען מצב ווי די סטייטס זיינען געשטאנען מיט הונדערט יאהר צוריק, אין אלע אנדערע הינזיכטען אבער, זיינען די גרויסע מעגליכקייטען און די גוטע אויסזיכטען פיעל גלענצענדער יעצט אין קענעדא, ווי אין 1810 אין די סטייטס. פאר אלעם דארפען מיר געדענקען אז קענעדא איז פיעל גרעסער אין שטח איידער די סטייטס. גרויסע שטרעקעס לאנד זיינען אבער נאך ניט ערפארשט, מיר וויסען אלזא קיין בעשטימטעס ניט וועגען שטח און מיר ווילען דערום אויף דיזען פלאץ צונעבען דיזע לאנד מבינים וואס זאגען אז קענעדא און די סטייטס זיינען גלייך אין שטח. עס ווילען דאך אבער אלע מודה זיין אז אין יענער צייט האט די סטייטס ניט פערמאגט אזעלכע גוט בעפעלקערטע צענטערען ווי מאנטרעאל, טאראנטא, וויניפעג און אפילו ווי וואנקאווער: די סטייטס האט דאן ניט געהאט אזא אייזענבאהן ווי קענעדא פערמאגט יעצט און א דאנק וועלכע די אריבערגעקומענע האבען די מעגליכקייט זיך צו צושפרייטען איבער׳ן גאנצען לאנד; — ניט אזא טעלעפאן און טעלעגראף סיסטעם ווי קענעדא פערמאגט אצינד; — ניט אזעלכע קוועלען פאר געשעפט און אזא קאמערציעלען שטראם ווי עס איז יעצט אזוי שארף צו מערקען אין קענעדא.

לארד סטראטהקאנא, דער הייקא־מישיאנער פון קענעדא אין לאנדאן, וועלכער איז גוט בעקאנט מיט אלע קענעדער פראווינצען, האט ניט לאנג צוריק נביאות געזאגט, אז אין א משך פון העכסטענס אזעלכע פופציג יאהר וועלען מיר דא האבען א בעפעלקערונג פון 80 מיליאן. און ווען איך זאל ניט וועלען מיעד מאכען די לעזער מיט ציפערן, וואלט מען דאס לייכט געקענט בעווייזען. און ווי אין די סטייטס מיט א הונדערט יאהר צוריק, אזוי אויך אין קענעדא יעצט, קען אלוא א דאלאר מעהר אויפטהאן פאר דער צוקונפט ווי מיט עטליכע יאהר שפעטער.

קענעדא, א דריטעל פון דער בריטישער אימפעריע, איז גענוג גרויס, גרעסער מיט 111,992 סקווער מייל אלס די פעראייניגטע שטאטען. בלויז די דריי נארטהערן דיסטריקטס פון מעקענזיע, יונגאווא און קיוועיטין זיינען לענגער אין שטח ווי גאנץ כינא: קענעדא איז פער׳שם׳ט אין דער גאנצער וועלט אלס א וואונדערבארער ווייץ געגענד און מיט רעכט. נעהמען מיר פאר א ביישפיעל די פראווינץ אלבערטא: דיזע פראווינץ גיט ארויס 23 בושעל ווייץ פער אייקער. איז אבער אין דיזער פרוכטבארער פראווינץ, וועלכע איז אזוי גרויס ווי פראנקרייך, קוים איבער א י י ן מיליאן אייקער לאנד קולטיווירט און די איבעריגע גרויסע שטרעקעס לאנד שטעהען אונבעריהרט און ווארטען אויף „הענט״. אונגעפעהר דאס זעלבע איז מיט דער צווייטער פרוכטבארער פראווינץ סעסקעטשעוואן, ניט קלענער אין שטח ווי אלבערטא און וואו בלויז איבער 7.9 פראצענט פון דעם גאנצען שטח איז קולטיווירט און אין דער בעסטער, פרוכטבארער ווייץ פראווינץ מאניטאבא זיינען פאראן איבער 25 טויזענד אייקער לאנד, וועלכע האבען נאך אויף זייער רוקען קיין אקער אייזען ניט געפיהלט.

קענעדא׳ס פרוכטבארקייט, ווי וואונדערבאר עס זאל ניט זיין, הויבט ערשט אן צו ענטוויקלען זיך, און דאך ביי דער קליינער צאהל קולטיווירטעס לאנד, גיט קענעדא ארויס יעהרליך 106 מיליאן בושעל.

ווען מען דענקט פון דער צוקונפט פאר קענעדא, מוז מען נעהמען אין אכט איהרע אייזענבאהנען וואס ניט צוריק מיט א הונדערט יאהר און ניט פיעל שפעטער האט די סטייטס פערמאגט. (די עלטסטע אייזענבאהן „קענעדיאן פאסיפיק ריילוויי״ איז, פראפארציאנעל דער בעפעלקערונג, די לענגסטע אייזענבאהן אין דער וועלט), און נאך יעצט הערט מען ווי ביי יעדער געלעגענהייט פאדערט די בעפעלקערונג: „גיט אונז מעהר אייזענבאהן רעלסען!״ עס איז פערשפארט צו זאגען אז פאר דעם פארמער איז דאס די גרעסטע און וויכטיגסטע בעקוועמליכקייט. ווען די פעראייניגטע שטאטען וואלטען געהאט צוריק מיט א הונדערט יאהר אזא אייזענבאהן ווי עס פערמאגט יעצט קענעדא, וואלט די איצטיגע סטייטסער בעפעלקערונג זיך געצעהלט פיעל מעהר איידער די 91,972,266 וואס זי פערמאגט יעצט

פיעלע וואס האבען געדענקט אז קענעדא איז בלויז א שנעע און ווינטער לאנד, וויסען שוין יעצט אז אין וואנקאווער קען מען פיהלען דעם זיסען גערוך פון בלומען און רויזען אום מיטען ווינטער, אין קאלטען יאנואר; קענעדא איז גוט אנאנסירט געווארען אין דער גאנצער וועלט און דרום שטראמט אהער די אימיגראציאן וואס אמאל שטארקער: אין יאהר 7—1896 איז די צאהל אימיגראנטען קיין קענעדא געווען בלויז איבער 21 טויזענד, ווערענד אין יאהר 10—1909 איז די צאהל אימיגראנטען געשטיגען ביז 208 טויזענד 794, פונקט צעהן מאל אזוי פיעל און אזוי ווערט פערגרעסערט די צאהל פון אימיגראנטען פון יאהר צו יאהר.

עס וועט ניט איבעריג זיין צו בעמערקען אז פון די איבער 208 טויזענד 794 אימיגראנטען וואס זיינען פארלעצטען יאהר אנגעקומען קיין קענעדא זיינען כמעט א העלפט (100,337) געווען פארמערס; נאך וויכטיגער איז צו בעמערקען אז פאר׳ן יאהר 1910 זיינען 103,798 אימיגראנט געקומען אהער פון די פעראייניגטע שטאטען, פון וועלכע איבער 90 פראצענט האבען באלד גענומען „האמסטעדס״ (אומזיסטע 160 אייקער לאנד וואס די קענעדער רעגירונג גיט צו די וואס ווילען ווערען פארמערס).

דער פערטעגען וואס עס ברענגען מיט זיך די אימיגראנטען פון די סטייטס איז אונגעהויער גרויס, אונגעפעהר דאס זעלבע איז מיט דער גרויסער צאהל אימיגראנטען וואס קומען אהער פון ענגלאנד.

אבער דאס איז זעהר ווענינ, קענעדא